

KÖZÖS GONDOLKODÁS A JÖVŐRŐL – KONFERENCIA AZ EMBER ÉS KÖRNYEZETE EGYSÉGÉRŐL

Tihany, 2016. június 8-9.

ADAMEKNÉ NÉMETH ZSÓFIA

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága 2016 júniusában harmadik alkalommal rendezett közös konferenciát Tihanyban. A 2014-es zsidó-keresztény vallásközi konferencia a „*Nostra Aetate – Közös jövőnk – Közös felelősségünk*” címet viselte, 2015-ben pedig a „*Közös úton – Az európai vallások helyzete, a magyarországi hívő közösségek együttélése*” elnevezésű konferenciát látta vendégül a Tihanyi Apátság. A 2016-os találkozás középpontjába az ember és környezete egységéről való közös gondolkodás került, az 1Móz 2,15-re utalva.¹

2016. június 8. A konferencia első napja

KÖSZÖNTŐK

A köszöntők sorát *Korzenszky Richárd* OSB, a Tihanyi Bencés Apátság perjele kezdte. Kiemelte, hogy valamennyien testvérek vagyunk, és osztozunk a felelősségen, hogy emberibb, élhetőbb legyen a világ. Utalt a *religio* fogalmának gyökerére: a kapcsolatra, kötődésre, melyen egyfelől az Örökkévalóhoz tarozást, másfelől az emberlét végességének szorítását, összekovácsoló erejét értette. Cselekvésre szólított fel arra hivatkozva, hogy az egyén felelős saját környezetéért.

Soltész Miklós, Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkár úgy vélte, a jövőnk két oldalról közelíthető meg: a környezetvédelem és a hit szempontjából. Ez utóbbi tekintetében, a közös gondolkodás mellett, az építő tradíció átadása is kiemelt fontossággal bír – mondta. Így vehetjük fel a harcot a különböző pusztító és romboló törekvésekkel.

Veres András, püspök, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke a *Caritas in Veritate* és a *Laudato si'* pápai enciklikákra hivatkozva elmondta, hogy a világunk egy teremtett valóság, ami az emberre bízott. Bár a teológia mindig is foglalkozott

¹ „És fogta az ÚRisten az embert, elhelyezte az Éden kertjében, hogy azt művelje és őrizze.”
(Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája 2014)

e kérdéssel, az emberiség egésze csak rövid ideje próbál környezettudatosan élni, ami annál is inkább fontos, minthogy az iparosodás és a városiasodás megszüntette a természeti környezettel korábban fennálló napi kapcsolatot. Feltette azt a végső kérdést, hogy miért vagyunk, miért van ránk szüksége a világnak. Meglátása szerint létünk értelme a humanizálás képessége, az emberhez méltó életfeltételek biztosítása és az emberi nem javának szolgálata.

Szabó István, püspök, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnöke több példát hozott fel arra a tényre, hogy a romlás is szolidáris valóság. Az V. parancsolatot² úgy értelmezte, hogy felelősséggel tartozunk az örökségünkért, azért, hogy megértsük, miért is érdemes valójában élni. Utalt a tudományos kutatások által feltárt, környezetünket érintő prognózisokra, és arra intett, hogy ne essünk az önáltatás csapdájába, hanem vegyük komolyan a valós veszélyeket. Végezetül az aszkézis újra felfedezésére hívta fel a figyelmet, aminek eredeti értelme a begyakorlás. Meglátása szerint a kegyelembe, a felelősségbe, a közös életbe és a reménységbe kell „begyakorolnunk” magunkat.

Réthelyi Miklós, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke arra mutatót rá, hogy az ember csak azt tudja megszeretni, amit lassan és fokozatosan ismer meg, és csak azt tudja megismerni, amit szeret. Utalt továbbá az ENSZ *Agenda for sustainable development 2030* nevezetű dokumentumára, aminek megalkotásában a tudományos eredmények kulcsszerephez jutottak. Ő is hivatkozott a *Laudato si'* enciklikára, a konferenciát jó lehetőségnek tekintve arra, hogy hívó emberként megbeszéljük és írásba foglaljuk, hogyan tudjuk megvédeni közös otthonunkat, a Földet.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

A bevezető előadást *Kőrösi Csaba*, a Köztársasági Elnöki Hivatal Környezeti Fenntarthatóság Igazgatóságának vezetője tartotta. Mondandóját a „Hol vannak a válságjelek? Miért változzon a fejlődési pályánk?” kérdésekkel foglalta össze. Elmondta, hogy időarányosan „1,7 Föld” erőforrásait használjuk, így például Magyarország május végén éli fel azt az erőforrás mennyiséget, amelyet egész évre kellene beosztania. A jelenség elsődleges oka a népességnövekedés. Az elkövetkezendő 35 év alatt több infrastruktúrát kellene kialakítani a várhatóan 7,4 milliárdos népesség számára, melynek 52%-a városlakó lesz, mint az elmúlt 2000 évben. Emellett számos (világ)szervezet³ egyetért abban, hogy a globális felmelegedés a legsúlyosabb környezeti probléma, ami valójában már nemzetbiztonsági

² „Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú ideig élhess azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked!” 2Móz 20,12

³ Union of Concerned Scientist, Greenpeace, Világbank, Pentagon stb.

kérdés. Míg 2°C fokos emelkedést kisebb-nagyobb nehézségek árán képes elviselni az ember és a bolygó, addig 4°C fokos emelkedésnek már katasztrófális hatása lenne.⁴ Kőrösi Csaba felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a klímaváltozás hatásának 80%-át a vízen keresztül érezzük, mivel a vízválság is globális folyamat. Ennek értelmében a szír válság és az onnan érkező migrációs hullám elsődleges okai között találjuk az utóbbi 3 év szárazságát és éhínségét. Sokatmondó adat az is, hogy a világ vagyonának több mint 50%-a 104 család kezében van. Már csak ezért is nehéz megjósolni, hogy a hatalmi játszmák vagy a józan törekvések kerekednek-e felül az emberiség jövőjéért folytatott küzdelemben. Egyelőre a fejlődési pályánk több válságot halmoz fel, mint amennyit megold. Tudniillik a környezetben bekövetkezett károk elsődlegesen rendszer szintű, társadalmi, pénzügyi, gazdasági problémák, melyek kiküszöböléséhez pályamódosításra van szükség. Kőrösi Csaba e tekintetben a 2015-ös évet korszakhatárnak tartotta, az ENSZ közgyűlés ugyanis szeptember 10-én konszenzussal fogadta el az OWG-jelentést⁵ üdvözlő határozatot, amely szerint a jelentésben szereplő javaslatok alapul szolgálnak a Fenntartható Fejlődési Célok 2015 utáni keretrendszerbe történő beillesztéséhez. Az SDG javaslatcsomag 17 célt⁶ és 169 alcélt tartalmaz. Ezek közül a 16-ost Kőrösi Csaba az erkölccsel azonosította. Úgy vélte, ennek az alpontnak kell tartalmaznia a szükséges instrukciókat arra nézve, hogyan lehet megvalósítani a többi 16-ot. Az értékválság és az abból fakadó környezeti károk megoldása nem diplomáciai

⁴ A globális felmelegedés kontrolljához vezető első felelősségteljes lépés a Párizsi klímacsúcs volt. Az ENSZ klímakonferenciájának 195 résztvevő országa közel két hét alatt, hosszadalmas tárgyalások során egyezett meg végül az első egyetemes klímamegállapodás, azaz a Párizsi Megállapodás szövegében, amelyben az aláíró államok vállalták, hogy 2100-ig 2°C fok alatt tartják az átlaghőmérséklet-emelkedést, illetve rögzítették elkötelezettségüket, hogy lehetőség szerint 1,5°C fok alá csökkentik ezt az értéket. Az eredményesség érdekében 2023-tól ötvenként felülvizsgálják a célok teljesítésének folyamatát, így nyomon követhetővé és összevethetővé válnak az országok eredményei. A Párizsi Megállapodás aláírásával az országok *globálisan* vállalták a célok teljesítését, ugyanakkor az *egyes országok* vállalásait nem tartalmazza a dokumentum, ebben kompromisszumot kellett kötniük a konferencia résztvevőinek.

⁵ A Fenntartható Fejlődési Célok (SDG) kidolgozását egy kormányközi munkacsoport (Open Working Group on Sustainable Development – OWG) kezdte meg 2013 elején. A harminc (de a gyakorlatban hetven rotáló) tagállam részvételével működő munkacsoportban Magyarország és Kenya töltött be társelnöki posztot, mindkettő New York-i ENSZ nagykövet révén. (forrás: <http://nefe.kormany.hu/post-2015>)

⁶ A célok: 1. A szegénység felszámolása; 2. Az éhezés megszüntetése; 3. Egészség és jólét; 4. Minőségi oktatás; 5. Nemek közti egyenlőség; 6. Tiszta víz és alapvető köztisztaság; 7. Megfizethető és tiszta energia; 8. Tisztességes munka és gazdasági növekedés; 9. Ipar, innováció és infrastruktúra; 10. Egyenlőtlenségek csökkentése; 11. Fenntartható városok és közösségek; 12. Felelős fogyasztás és termelés; 13. Fellépés az éghajlatváltozás ellen; 14. Óceánok és tengerek védelme; 15. Szárazföldi ökoszisztémák védelme; 16. Béke, igazság és erős intézmények; 17. Partnerség a célok eléréséért.

kérdés – összegzett –, a fenntartható fejlődés értelmét mikroközösségi szinten kell látnunk és így kell tennünk a paradigmaváltásért is.

Lányi András az ELTE TÁTK docense a tudomány szemszögéből közelítette meg a felvetett problémákat.⁷ Tolmácsolta Ulrich Beck kérdését: „Lehet-e a tudomány bíró a saját perében?” Úgy vélte, a tudománynak komoly szerepe van az ökológiai válság előidézésében, így kérdéses, lehet-e hiteles válasza arra. A tudományágak kijátszhatóak egymással szemben, a tudósok egyre kisebb részterületekre specializálódnak, egy diszciplínán belül sincs érdemi kommunikáció, így elvész a rálátás arra, hogy a Föld ökoszisztémájában, mint bonyolult rendszerben, milyen hatással leszünk a nagy egészre. Christopher Lasch-t idézte, aki szerint a demokráciának nem információkra, hanem tudományos vitákra van szüksége. Kifejtette, hogy az erkölcstelen tudomány szüli a tudománytalan erkölcsöt és a megrendelt tudományos teljesítményeket. Lányi meglátása szerint sem létezik globális megoldás a környezeti problémákra, lokális megoldások jöhetnek létre, amennyiben sikerül a gazdaságot helyivé, a piacot erkölcsössé, a szegényeket vállalkozókká tenni.

Székely János, püspök, a Caritas in Veritate Bizottság elnöke, a katolikus közönség választát tolmácsolta. Úgy vélte, a Földért való aggódásban és az előremutató válaszok keresésében a keresztény vallás komoly szövetséges. Abból indult ki, hogy a keresztények számára az erkölcsi törvény nem szubjektív: nem kulturális melléktermék és nem közmegegyezés kérdése. Az Isten törvénye objektív, bele van teremtve az Univerzumba. Az erkölcs lényege kiolvasni, felismerni ezt a rendet. Meglátása szerint, amennyiben mind a hit, mind a tudomány a valóságot próbálja megismerni, akkor segíteni tudják egymást. Székely is úgy vélte, hogy a tudomány sokszor csak a valóság egyes szeleteit vizsgálja, míg a hit a valóság egészének értelmét kutatja. Benedek pápára hivatkozva elmondta, hogy sokan tagadják az objektív igazságot, csak véleményekről beszélnek, és azt gondolják, hogy a valóság megismerhetetlen. Hívóként viszont tudjuk, hogy ezt a világot nem mi alkottuk és nem is a mi tulajdonunk. Ha ezt nem ismerjük fel, akkor kihasználjuk és tönkretesszük a Földet. A szabadság lényege szerint korlátlan, az értelem természetes célja pedig az igazság megtalálása. Akkor vagyunk tehát valóban szabadok, ha képesek vagyunk a jót választani. A *Laudato si*⁸ enciklikával kapcsolatban elmondta, hogy abban egy átfogó ökológia rajzolódik ki, miszerint feladatunk nem csupán az állat- és növényfajok megóvása, hanem, mindenekelőtt, az ember védelme. Napjainkban burjánzik a selejtezés kultúrája, minek következtében leírjuk a gyöngét, a szegényt és az elesettet. A szabad verseny jogrendjére, amelyben megmutatkozik ez a gátlástalan, haszonleső szelekció, nem lehetne felépíteni egy családot sem. A meglévő gazdaság öl (embereket, népeket). A magántulajdonhoz való jog nem

⁷ Az előadás címe: *Miféle tudomány?*

⁸ Ferenc pápa *Laudato si'* (Áldott légy) kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról. Magyar fordítás: Szent István Társulat, Budapest, 2015.

állhat mindenek felett, sokkal inkább a Föld egyetemes javainak igazságos elosztása a cél. Székely úgy összegzett, hogy ökológiai megtérésre van szükségünk, hiszen Földünk nem csupán nyersanyagforrás, hanem egy gyönyörű otthon. Amint a rákos sejt információ vesztettségben szenved – hiányzik belőle a tudat, hogy egy nagyobb szövet része –, úgy az emberiségnek is újfajta hozzáállásra van szüksége az Élethez, hogy túléljen.

Orbán Balázs, a Migrációkutató Intézet főigazgatója, az Európa felé érkező, egyre jelentősebb bevándorlási hullám kiváltó okai közül kiemelte a megváltozott klimatikus viszonyokat és természeti katasztrófákat, valamint az ezek következtében ellehetetlenülő életfeltételeket, melyek közvetlen katalizátorai a fegyveres konfliktusoknak. Hozzátette, hogy a kényszer migráció jelensége régóta ismert, és többféle válasz létezik a kezelésére. Alapvető különbség van a kontrollált és kontrollálatlan migráció között. Az utóbbiban nagyban közrejátszik az a „stratégia”, amikor a stabil térségek megoldásért felelős szervei elkerülni, hátrítani próbálják a migrációt és az azzal járó konfliktusokat. Három tipikus hibaként említette azt a fajta menekültügyi jogrendszert, amely az irreguláris mozgást jutalmazza,⁹ a menekülteket kiszolgáló infrastruktúra hiányát, valamint a kommunikációs problémákat.¹⁰ Úgy vélte, Európa rosszul mérte/méri fel a probléma súlyát és természetét, míg Kanadában, az USA-ban, Kínában, Ausztráliában már léteznek konstruktív megoldási stratégiák hasonló problémákra. Meglátása szerint, ha nem alakul ki megfelelő kontroll Európában, akkor komoly nehézségek várhatóak. Bízatonak ítélte viszont aényt, hogy a befogadó és kibocsátó országoknak valójában közös érdekük, hogy (akár preventív) megoldást találjanak a migrációra és annak kiváltó okaira.

Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere, a keresztyén értékek képviselőinek felelősségére hívta fel a figyelmet. A konferencia helyszínével kapcsolatban (Tihanyi apátság) kiemelte a *genius loci* jelentőségét, és az elmélyülés-inspiráció-korrekción hármasának összefüggéseit. Hangsúlyozta, hogy Európa kultúrája keresztyén értékeken nyugszik, így a szekuláris államok csak akkor maradhatnak fenn, ha polgáraiknak vallási meggyőződését tiszteletben tartják. Feltette a kérdést, milyen keretek között tudunk együttműködni a közös cél (teremtésvédelem) érdekében, illetve milyen módon tudjuk életünkkel hitelessé tenni céljainkat, hogy azok legyünk, akik vagyunk. Az innováció és a konzerváció együttes jelenlétének megteremtésére, egyensúlyba hozására buzdított.

⁹ Csak akkor kell foglalkozni a bevándorlóval, ha már az ország területén van.

¹⁰ A bevándorlók jelentős részének hamis illúziói vannak Európával, a számukra ott elérhető életfeltételekkel kapcsolatban.

KEREKASZTAL BESZÉLGETÉS: EGYENLŐSÉG ÉS EMBERI MÉLTÓSÁG EGÉSZSÉGES KÖRNYEZETBEN

Az első nap kerekasztal beszélgetésének résztvevői *Hosszú Zoltán*, a Krisna-völgy igazgatója, *Nagypál Szabolcs*, jogász, vallástudós és teológus, *Beer Miklós*, a Váci Egyházmegye püspöke és *Tóth Gergely*, a Pannon Egyetem docense, a KÖVET Egyesület¹¹ főtítkára voltak. A beszélgetést Zsengeller József, a Károli Gáspár Református Egyetem rektorhelyettese, a Hittudományi Kar dékánja moderálta.

Hosszú Zoltán elmondta, 22 éve azért alapították Krisna-völgyet, hogy közösen megtanulják az önálló létmódot és megszervezzék a fenntarthatóságukat. Nagy hangsúlyt fektetnek a természeti környezethez való általuk helyesnek értelmezett viszonyulásra: a természetvédelemre, a megfelelő étkezésre, a harmonikus jelenlétre. A nevelési tevékenység, amely a munkán és a személyes példán alapul, kiemelt jelentőséggel bír a mindennapjaikban. Azt vallják, hogy csak stabil értékrendre lehet alapozni, kizárólag a hiteles mintából következik a példakövetés, valamint minden egyénnek arra a kompetenciaterületre kell koncentrálnia, amiben kiválónak tud válni.

Nagypál Szabolcs a *Laudate si'* kezdetű enciklika jelentőségéről szólva elmondta, hogy társadalomtudományi megalapozottsággal bír, újfajta emberjogság, emberközpontú felfogás rajzolódik ki benne, ami szerint az ember a teremtett világ felelős gondnoka. Hozzátette, hogy az ökumenikus mozgalom már évtizedek óta foglalkozik az enciklika által kidolgozott témákkal.

Beer Miklós úgy vélte, kiemelten fontos feladat saját magunkkal tisztába jönni, választ találni arra a kérdésre, hogy ki az ember. Ha a keresztyén hitet hívjuk segítségül, azzal az üzenettel fogunk szembesülni, hogy az ember Isten teremtett világának részese, maga is Isten teremtménye. Ebből fakad személyes méltósága és egyben az a felelőssége is, hogy helyesen gazdálkodjon a rá bízott javakkal, mert ez teszi igazán emberré.

Tóth Gergely arról beszélt, hogy a bűn minden korban más arcot ölt. Az előző évszázadokhoz képest, napjainkban kisebb az erőszakos konfliktusok száma, viszont elburjánzott a személytelenség, bálványá vált a versenyképesség, a hatékonyság, a minden áron való növekedés. E jelenségek közepette kiemelt jelentőséggel bírnak a vallásos meggyőződésen alapuló alternatív gazdasági stratégiák.

Tud-e a méltóságától megfosztott ember helyesen viszonyulni a környezetéhez? Mennyiben más az emberi méltóságának tudatában lévő ember viszonya környezetéhez? Ezekre a kérdésekre válaszoltak a kerekasztal-beszélgetés résztvevői a diskurzus második részében.

¹¹ Egyesület a Fenntartható Gazdálkodásért

Beer Miklós arról szólt, hogy Ferenc pápa hívása a szegények középpontba állítására egy olyan világban hangzik fel, ahol az emberi méltóságot sokan a javak birtoklásával, a luxussal azonosítják. *Nagypál Szabolcs* elmondta, hogy az enciklika a felszabadítás teológiájának alapelveit tükrözi vissza. A szegények első helyre tétele együtt jár az Istenhez, a felebaráthoz és a teremtett világhoz fűződő kapcsolat rendezésével és az ökológiai megtéréssel. *Hosszú Zoltán* kifejtette, hogy míg Keleten az emberi kapcsolatokra helyezik a hangsúlyt, addig a nyugati társadalmak sokkal inkább materialisták, amit jól példáz az a tény, hogy a statisztikák szerint a lakások mérete egyre növekszik, a lakók száma viszont egyre csökken. Gandhit idézte, mondván, a világ erőforrásai elegendőek ahhoz, hogy kielégítsék mindenki szükségleteit, de nem elegendőek ahhoz, hogy kielégítsék mindenki mohóságát.¹² *Tóth Gergely* hozzátette, hogy a pénz csak egy határig boldogít, a gazdasági fejlődésnek gátat szab az ökológiai eltartó képesség.

2016. június 9. A konferencia második napja

NAPINDÍTÓ KÖSZÖNTŐ

Heisler András, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke arra hívta fel a figyelmet, hogy a történelmi egyházak belső megújulás nélkül nem lehetnek hatással az őket körülvevő társadalomra. A zsidó tradíciót a szüntelen megújulás hagyományaként értelmezte, úgy vélte, innováció nélkül a hagyományok holtta válnak. Meglátása szerint a fenntartható fejlődés garanciája az, hogy a történelmi felekezetek ledöntik súlyos belső korlátaikat, és felvállalják eredeti üzenetüket a béke, a tisztaság és a szolidaritás hirdetését.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Steinbach József, a Magyarországi Református Egyház Dunántúli Egyházkerületének püspöke református szemszögből beszélt a fenntartható fejlődésről. Elsőként az ember holisztikus szemléletére tért ki, miszerint az ember test, lélek és szellem. Lényének egyik alkotóeleme sem játszható ki a többivel szemben, ha egységben akar élni önmagával és környezetével. A teremtett világért való felelősség kapcsán rámutatott arra, hogy a hívő ember minden lehetőséget képes megragadni, a pillanatnyilag nem láthatót is, ha tisztában van a fejlődés határaival, annak Istentől rendelt korlátaival. Ezt követően egy adott helyzet realiztikus szemléletét

¹² The world has enough for everyone's need, but not enough for everyone's greed.

értelmezte. Úgy vélte a posztmodern korban a biztonságot a birtoklástól várjuk, ami mesterkélt önbizalmat, módszerektől való függést és bizalmatlanságot eredményez. Önkritikusan megjegyezte, hogy az MRE hiába tárta fel a misszió stratégiai és technikai vonatkozásait, ez mégsem vezetett eredményhez. Az önösség bűnéről szólt, ami határtalan hedonizmussal jár, beáldozza a jövőt a jelenért és az embert a profitért, mely hozzáállás a gyülekezetekben is tetten érhető. Úgy vélte, bármely közösséget nehéz formálni, ha nincs jelen az alulmaradás képessége. Végül öt megoldási javaslatot fogalmazott meg a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban. (1) A nevelés és az oktatás együttes megvalósítását, ami fejlett érzelmi intelligenciájú, önálló és felelős döntésekre képes értelmiséget adhat a világnak. (2) A kommunikáció újragondolását. (3) Távlati és felelős gondolkodást, ami túlmutat a túlélésen, az operatív ügyekkel való megbirkózáson és a pillanatnyi érdekeken. (4) A megoldás etikáját – ami az alapértékek és az elkerülhetetlen változtatások mellett való kiállást jelenti egy szabados világban. (5) A megoldás teológiáját, ami az örök élet bizonyosságának e világot megújító hatásait ismerteti.

Gáncs Péter, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke az evangélikus közösség választását tolmácsolta a felvetett problémákkal kapcsolatban. Az idővel való helyes bánásmódot emelte ki, lévén az nem megújuló energiaforrás. Ő is megerősítette, hogy a világ megújulása elképzelhetetlen az egyház megújulása nélkül, és hozzátette, hogy az egyház megújulása pedig nem mehet végbe az ember megtérése nélkül. Luthert idézte, aki a naponkénti megtérést szorgalmazta. A konkrét lépések közül kiemelte a Teremtés ünnepét,¹³ ami evangélikus kezdeményezésre indult el 2009-ben.

Szabó Endre, a Kárpát-medencei Családszervezetek Szövetségének elnöke elmondta, hogy a Kárpát-medencében 20-30 nagycsaládos egyesület van, ami 15-20 ezer embert foglal magában, illetve hogy a nagycsaládok a társadalom minden rétegében megtalálhatóak. Úgy vélte, hogy társadalmunkban a normalitás ketrecbe van zárva, ezért kiemelkedően fontos a nagycsaládoknak egymással való közösséget és pasztorációt biztosítani. Történelmi ellenpéldaként említette a tatárjárás utáni időszakot, annak hatalmas emberveszteségét, amit néhány generáció alatt sikerült pótolni, mivel érték volt a gyermek és a család. Úgy vélte, napjainkban a kormányzatnak, a civileknek és az egyháznak össze kell fognia, ha a család intéz-

¹³ Egyházi világszervezetek (többek között: EVT, LVSZ, EEK), valamint ökumenikus dokumentumok (például a *Charta Oecumenica*) felhívásaival összhangban, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa (MEÖT) közgyűlése azt ajánlja tagegyházaihoz tartozó gyülekezeteinek és intézményeinek, hogy a Teremtő iránti hálánk és hódolatunk kifejezése, a teremtett világ tudatos megőrzése és felelős védelme, ökumenikus együttműködésünk kiszélesítése és megerősítése érdekében 2009-től, a szeptember utolsó és október első vasárnapja közötti időszakot teremtésvédelmi hétként hirdessük meg és ünnepeljük. (forrás: <http://ararat.lutheran.hu/teremtes-unnepe>)

ményét meg akarjuk menteni. Hasonlóképpen szükséges rendezni a viszonyunkat a szomszédos népekkel, hiszen az érdekeink közösek.

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS: GLOBÁLIS TÁRSAS KAPCSOLATOK, GLOBÁLIS SZOLIDARITÁS

A második nap első kerekasztal-beszélgetésén *Béres Tamás*, az Evangélikus Hit-tudományi Egyetem Rendszeres Teológiai Tanszékének vezetője, *Fekete Károly*, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, *Kocsis Fülöp* görögkatolikus érsek-metropolita és *Pataky Albert* a Magyar Püünkösi Egyház vezetője vett részt. A beszélgetést *P. Sajgó Szabolcs SJ*, a Párbeszéd Házának igazgatója moderálta.

Béres Tamás az ENSZ millenniumi dokumentumaival kapcsolatosan elmondta, hogy azokban gyakorlati szempontból teljesíthetetlen elvárások szerepelnek, így kognitív disszonancia keletkezik olvasásukkor. Jóllehet értjük a szöveget, nem tudjuk összekapcsolni a valósággal. Egyszeremind felmerül a kérdés, szabad-e ennél alacsonyabbra tenni a mércét? Meglátása szerint a szöveg retorikájának célja az inspiráció, amit továbbvihetünk közösségeinkbe. Úgy vélte továbbá, hogy a vallás feladata minden korban az értékek újrafogalmazása, konkrét értékek kidolgozása és pozicionálása, nem csupán a saját tradíció alapján. A tolerancia fogalmát keresztyén szemszögből a terhelhetőséggel, egy problémás helyzet megtartásának, elhordozásának képességével azonosította.

Fekete Károly szerint a szolidaritás kialakulásához a gondolkodás megváltoztatásán keresztül vezet az út. Meglátása szerint, protestáns részről ehhez a következő impulzusok segítenek hozzá: a Teremtő Istenről való vallástétel komolyan vétele, a kozmikus krisztológia,¹⁴ a javakhoz való önmegtágadó hozzáállás, a teljes emberkép felkínálása (nem csak funkcionálni, hanem élni), valamint annak tudata, hogy mindez kizárólag a Szentlélek erejével lehetséges.

¹⁴ Lásd: Rm 8,18-25: Mert azt tartom, hogy a jelen szenvedései nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, amely láthatóvá lesz rajtunk. ¹⁹Mert a teremtett világ sóvárogva várja Isten fiainak megjelenését. ²⁰A teremtett világ ugyanis a hiáavalóságnak vettetett alá, nem önként, hanem annak akaratából, aki alávetette, mégpedig azzal a reménységgel, ²¹hogy a teremtett világ maga is meg fog szabadulni a romlandóság szolgaságából Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára. ²²Hiszen tudjuk, hogy az egész teremtett világ együtt sóhajtozik és együtt vajúdik mind ez ideig. ²³De nemcsak ez a világ, hanem még azok is, akik a Lélek zsengéjét kapták: mi magunk is sóhajtozunk magunkban, várva a fiúságra, testünk megváltására. ²⁴Mert üdvösségünk reménységre szól. Viszont az a reménység, amelyet már látunk, nem is reménység, hiszen amit lát valaki, azt miért kellene remélnie? ²⁵Ha pedig azt reméljük, amit nem látunk, akkor állhatatossággal várjuk.

Kocsis Fülöp feltette a kérdést, mit adhatunk hozzá keresztyénként az isteni üdvrendhez. Mit tehetünk az Úristennel együttműködve? Meglátása szerint képesekké válunk nem csupán az emberi szeretetet közvetíteni, hanem megélni, felmutatni valamit abból, ahogy Isten szeret bennünket. Teréz anyáról szólva kiemelte, hogy ő nem jótékonykodott, hanem a lelki leprát akarta gyógyítani. Nem világfolyamatokat próbált befolyásolni, hanem hite és meggyőződése szerint elindult és kitartott egy úton, ami által az egész világra hatással lett.

Pataky Albert összefoglalóan elmondta, hogy a struktúrák megváltoztatására van szükség, a hiányzó „jó Törvény” megélésére, érvényre juttatására, nem csupán egy hibás rendszer tüneteinek kezelésére.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Róna Tamás, az Alföldi Régió vezető rabbija a zsidó közösség válaszát, gondolatait tolmácsolta a konferencia témájával kapcsolatban. A sivatagról és a pusztaságról, mint bibliai jelképekről szólt. Elmondta, hogy a víz, az árnyék és az élelmiszer hiánya a test számára olyan, mint a párbeszéd hiánya a lélek, az emberi kapcsolatok vonatkozásában. Kérdés, mi lesz a teremtett világ sivatagaival? Amikor a világ szövete felfeslenni látszik, a szeretet és a türelem a tű és a cérna – mondta. Nekünk kell az Isten szövetségét elfogadni, az átadott életű emberek által ragyoghat fel az Isten jelenléte.

Baritz Sarolta Laura OP a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Egyetem adjunktusa, a Budapesti Corvinus Egyetem munkatársa, a keresztyén gazdasági alapelvekről szólt. Az egyén és a struktúra közötti viszonyt elemezve azt a meggyőződését fejtette ki, hogy a végső meghatározó az egyén, aki állandó kölcsönhatásban áll a struktúrával. Nagy felelősség hárul tehát a struktúrákat, jelen esetben a gazdasági struktúrát alakító egyénekre, akiknek hatalmukban áll változtatni azon. II. János Pál pápa 1984-es apostoli buzdításából idézett, aki bűnként definiálta a hatalmat gyakorlók közömbösségét.¹⁵ Kitért arra, hogy az önérdékhez a másik ember sorának, helyzetének figyelembe vétele is hozzátartozik, illetve hogy egy kívánatos, keresztyén alapokra épült értékhierarchián belül az anyagi javak csak eszközei a fizikai szükségletek biztosításának és az erkölcsi jó megteremtésének. Végül az

¹⁵ *Reconciliatio et poenitentia*, 16. pont: Egy szituáció – akár egy intézmény, struktúra vagy közösség – önmagában nem alanya egy erkölcsi cselekedetnek, ezért önmagában erkölcsileg nem lehet jó vagy rossz. Minden *bűnös szituáció* mögött bűnös emberek állnak. Ez annyira igaz, hogy egy ilyen szituáció szerkezete és intézményei a törvény erejétől, vagy – amint az sajnos gyakran előfordul – az erőszak törvényétől mégis változhat, e változás valójában tökéletlen és rövidéletű, hatástalan és terméketlen – ha nem épp az várttal ellenkező hatást vált ki –, ha maguk a szituációért közvetlenül vagy közvetve felelős személyek meg nem térnek.

alulról jövő kezdeményezések jelentőségét hangsúlyozta, nemzetközi és magyar példát is felmutatva.¹⁶

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS: A TERMÉSZETTEL HARMONIZÁLÓ GAZDASÁGI, SZOCIÁLIS ÉS TECHNIKAI FEJLŐDÉS

A konferencia utolsó kerekasztal-beszélgetésének résztvevői *Hetesi Zsolt*, a Nemzeti Közszerződési Egyetem tudományos főmunkatársa, *Szent-Iványi Ilona*, a Pestszentlőrinci Unitárius Egyházközség lelkésze, *Sulok Zoltán*, a Magyarországi Muszlimok Egyházának elnöke és *Mireisz László* a Tan Kapuja Buddhista Egyház elnöke vettek részt. A beszélgetést *Papp János*, a Magyarországi Baptista Egyház elnöke moderálta.

Hetesi Zsolt elmondta, hogy a Föld fenntartó képességét kétszeresen haladja meg az emberiség összesített fogyasztása, valamint hogy az éghajlatváltozás oka a légkörbe került 30-40 tonna üvegházhatást okozó gáz. Úgy vélte, körkörös gazdasági rendszerekre van szükség, amelyek nem termelnek hulladékot, így válhat fenntarthatóvá a gazdaság. Az egyes embereknek pedig ökológiai lábnyomuk csökkentését javasolta.

Szentiványi Ilona Lukács evangéliumából idézve utalt arra, hogy az élet szentség.¹⁷ Elmondta, hogy az új unitárius központ kialakításakor számos környezetvédelmi szempontot érvényesítettek.

Sulok Zoltán arra mutatott rá, hogy az iszlám tiltja a pazarlást, a luxusnak számító javakkal való élés tiltott, amíg az alapvető életfeltételek nem biztosítottak a közösség minden tagja számára. Hozzátette, hogy az iszlám hit szerint minden Isten jóváhagyásával történik. A világnak, ahogy kezdete volt, lesz vége is, ám ettől még az a megbízatásunk, hogy felelősséget vállaljunk, az erkölcsös, de nem törvényes kezdeményezéseket támogassuk a törvényes, de nem erkölcsös struktúrákkal szemben, valamint törekedjünk visszatartani a bűn elkövetőit. Amit tudunk, tegyük meg a kezünkkel, ahova nem ér el a kezünk, oda próbáljunk elérni a szavainkkal (nyelvünkkel), és ahol ez sem segít, ott próbáljunk segíteni a szívünkkel.

Mireisz László az alanyi megismerés mellett érvelt, mondván, az emberek tudatában kell a békéért munkálkodni. Mindenkinél fel kell tennie a kérdést, mennyiben része a kialakult helyzetnek és hogyan tehet a kialakult negatív folyamatok ellen. A záró kerekasztal-beszélgetést követően *Réthelyi Miklós* mutatta be a konferencia

¹⁶ A Blueprint for Better Business, KETEG (Keresztény Társadalmi Elvek a Gazdaságban).

¹⁷ Lk 12,22-23: Tanítványaihoz pedig így szólt: Ezért mondom nektek: ne aggódjatok életekért, hogy mit egyetek, se testetekért, hogy mibe öltözködjetek, mert több az élet a tápláléknál, és a test a ruházatnál.

(alább olvasható) Záródokumentumát, melyet a konferencia résztvevői elfogadtak. Végezetül záró liturgiára került sor, melyet Korzenszky Richárd OSB és Fischl Vilmos, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtitkára vezettek.